

אחרי ב

פסקינ'ט דער רמב"ם אז שיער המשתלח איז מכפר אויף קלות און תשובה?

פון די מפרשי הרמב"ם איז משמע — און לכאורה איז אזוי די משמעות אין גמרא — אז בנוגע דער פלוגתא פון רבנן און רבי איז ניטא קיין חילוק צווישן „שיעיר המשתלח“ און „עצמו של יום“⁵; פון די פסקי הרמב"ם איז אבער משמע, אז ער איז מחלק ביניהם (אויך ביים פסקינ'ט ווי די רבנן):

אין הלכה הנ"ל פסקינ'ט דער רמב"ם, אז שיער המשתלח איז מכפר על הקלות אפילו אן תשובה, און אין דער הלכה שלאח"ז זאגט ער, אז „עצמו של יום

א. אין הלכות תשובה זאגט דער רמב"ם¹: שיער המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות, בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה, בין שהודע לו בין שלא הודע לו הכל מתכפר בשיעיר המשתלח, והוא שעשה² תשובה, אבל אם לא עשה תשובה אין השיעיר מכפר לו אלא על הקלות כו'.

פרעגט דער כסף משנה (ובפרטיות יותר — דער לחם משנה): אין גמרא³ איז מבואר אז דאס וואס דער שיער המשתלח איז מכפר אן תשובה איז נאר לדעת רבי, וואס ער האלט אז „על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר“, והיינו אז לויט רבי איז יוהכ"פ (אליין) מכפר ניט נאר אויף קלות (עשה ול"ת) נאר אויך אויף חמורות; דאקעגן לויט די רבנן, אז יוהכ"פ איז מכפר דוקא מיט תשובה, קומט אויס אז אן תשובה איז דער שיער המשתלח ניט מכפר אפילו אויף קלות.

און דער רמב"ם פסקינ'ט ווי די רבנן, ווי ער זאגט אין דער הלכה גופא אז שיער המשתלח איז מכפר (אויף חמורות) נאר דאן ווען „עשה תשובה“ — און אזוי פסקינ'ט ער אין דער הלכה שלאח"ז⁴, „ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים (דוקא)“ — און דא

(5) להעיר מחידושי הרשב"א שבועות שם ד"ה קשיא אשמעתין.

(6) בחבור התשובה להמאירי (משיב נפש מאמר ב פ"ג) „ומה שאמרו בקצת מקומות שמכפר על הקלות אף בלא תשובה ביאור אע"פ שלא התעורר תכלית הערה עד שיבא ממנה לידי תשובה גמורה. אבל לא נרמז לכאורה מזה ברמב"ם, ואדרבא כותב „אבל אם לא עשה תשובה... מכפר לו... על הקלות“. והמאירי לשיטתו ש„שיעיר הוא סבת הכפרה והתשובה היא הכפרה“ (וכן ב' שם לגבי עצמו של יום הכפורים ויסורין ומיתא ד, כולם הערה המגיעת לו באי זה מאלו והכל סבת התשובה והיא הכפרה). אבל ברמב"ם מפורש „שיעיר המשתלח מכפר על כל עבירות כו' והוא שעשה תשובה“. ומשמע שהשיעיר הוא הוא המכפר, אלא שצריך להיות, בנוגע לחמורות, גם תשובה.

(*) ולהעיר גם ממשניות בחסידות ע"ד שיעיר המשתלח — מאמרי אדמו"ר פרשיות ח"ב ע' תתכח; דרמ"צ (ק"א, ב) ולא ה"י בא לכפר החטא ממנו רק להסיר הקטרגים כו'. וראה לקמן סעיף ח ובהנסמן בהערה 47.

(1) פ"א ה"ב.
(2) וי"ג (כ"י ודפוסי רמב"ם) „שיעשה תשובה“ — ראה ספר המדע (ירושלים, תשכ"ד).
(3) שבועות יב, סעי' ואילך.
(4) סה"ג שם.

התשובה מכפרת על כל העבירות אפילו כו"און ער פירט אויס די הלכה, ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים כו".

ולכאורה, וויבאלד דער רמב"ם איז מדגיש בתחילת ההלכה אז „בזמן הזה כו" איז שם אלא תשובה", איז ווי שטימט עס דערמיט וואס ער זאגט בסיום ההלכה, „ועצמו של יום הכפורים מכפר"?

בפשטות לערנט מען, אז מיט תחילת ההלכה וסיומה מיינט דער רמב"ם צוויי באזונדערע סוגים: מיט „בזמן הזה כו" איז שם אלא תשובה" איז כוונתו אז בזמן הזה איז ניטא קיין אנדער אופן של כפרה דורך מעשה האדם נאר סיידן דורך זיין טאן תשובה. ניט ווי בזמן הבית, ווען די כפרה קומט דורך כמה אנדערע פעולות ודברים המכפרים — חטאות ואשמות, מלקות ומיתות ב"ד, שעיר המשתלח, ווי דער רמב"ם זאגט אין די פריערדיקע הלכות.

משא"כ בסיום ההלכה רעדט דער רמב"ם וועגן דאס וואס יוהכ"פ איז מכפר ניט (דורך) מעשה האדם, נאר מצד דעם יום עצמו — „עצמו של יום הכפורים מכפר". און דערפאר איז זיי דער רמב"ם ניט מצרף ביחד.

ס'איז אבער ניט אינגאנצן גלאטיק בלשון הרמב"ם — „אין שם אלא תשובה", לכאורה האט ער געדארפט זאגן „אין להאדם אלא תשובה" וכיו"ב, וואס וואלט ארויסגעבראכט ווי ס'איז ניטא קיין אנדער כפרה וואס דער מענטש קען אויפטאן: דער לשון „אין שם אלא תשובה" איז משמעו¹¹, אז ס'איז ניטא קיין אנדער מציאות פון כפרה¹².

הכפורים מכפר לשבים (דוקא), וואס דערפון וואס ער איז סותם און איז ניט מחלק בין חמורות לקלות איז משמע בפשטות אז עס פאדערט זיך תשובה אויך ביי קלות, ביי (מ"ע ו) ל"ת שאין בהן כרת' — בנוגע עצמו של יום.

איז אה"נ, אז לפ"ז איז שוין ניט אזוי שווער קושיא הנ"ל — ווייל לפי דעת רבנן איז „עצמו של יום" בכל אופן ניט מכפר אן תשובה, און אעפ"כ איז דער שעיר יע מכפר אויף עבירות קלות אויך אן תשובה — אבער ס'איז נאך אלץ ניט מובן הא גופא? וואס איז דער טעם החילוק?

ב. אויך דארף מען פארשטיין דעם לשון הרמב"ם אין דער הלכה הנ"ל: „בזמן הזה" שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה,

(7) כמבואר בלח"מ כאן ה"ג. וראה גם כס"מ שם ד"ה ועצמו. ועוד.

(8) בירושלמי יומא פ"ח סה"ז (ועד"ז בירושלמי שבועות פ"א ה"ז) עשה אע"פ שלא עשה תשובה. ובכ"כ מפרשים שמכאן מקור הרמב"ם דהשעיר מכפר על הקלות אף בלא עשה תשובה. אבל צ"ע החילוק בין שעיר המשתלח ליוהכ"פ שבוה כתב שמכפר רק לשבים. וראה שירי קרבן לירושלמי שבועות שם. ועוד.

(9) וראה בהכרח דברי הרמב"ם — לח"מ לרמב"ם שם. תוספת יוהכ"פ (ד"ה ולענין) וגבורת ארי (ד"ה ועל החמורות) ליומא פה, ב. מנ"ח מצוה שסד קרוב לסופה. ובכ"כ מפרשי הרמב"ם.

(10) בכמה גירסאות דהרמב"ם (ראה רמב"ם הנ"ל הערה 2): בזמן שאין בית המקדש, וליתא תיבת הזה.

(*) ואף שדעת הרמב"ם אינה מתאימה עם מ"ש בירושלמי שם בנוגע לל"ת, דהרי בירושלמי חילק בין עשה ול"ת, משא"כ להרמב"ם — ראה כס"מ כאן ה"ב ד"ה ומה הן — י"ל שבפרט זה (מה הן הקלות והחמורות) פסק הרמב"ם כהתנא ביומא (פו, רע"א).

(11) ראה מפרשי היד בתחלתו.

(12) ופשיטא שאין לומר דלדעת הרמב"ם אין

און עפ"ז איז מובן וואס דער רמב"ם פאנגט אן די הלכה „בזמן הזה כו' אין שם אלא תשובה" — און איז ניט מצרף יוהכ"פ מיט דעם; די אלע אופני כפרה, וואס דער רמב"ם רעכנט פריער, רעדן וועגן כפרה אויף עבירות — און דאס איז כולל אויך די כפרה פון שיער המשתלח וואס איז „מכפר על כל עבירות שבתורה", אויף דער חפצא; און אין דעם איז דער רמב"ם ממשיך „בזמן הזה כו'", אז פון די ענינים וועלכע זיי נען מכפר אויף עבירות איז „אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות", ובמילא האט ניט קיין ארט מצרף זיין מיט דעם די כפרת יוהכ"פ, וועלכע איז ניט אויף עבירות נאר אויפן גברא.

[ועפ"ז יומתק וואס דער רמב"ם דער-מאנט ניט דעם פרט פון „עצמו של יוהכ"פ מכפר" בשייכות צו זמן הבית (נאר בלויז בזמן הזה):

אע"פ אז אויך בזמן הבית איז דא¹⁵ (לויט כמה מפרשים¹⁶) כפרת האדם מצד „עצמו של יוהכ"פ מכפר", איז עס אבער ע"ד ווי „בכלל מאתים מנה": בזמן הבית איז דער עיקר הכפרה דורך דעם שיער

ג. וועט מען דאס פארשטיין בהקדם דעם שינוי בלשון הרמב"ם בנוגע יוהכ"פ — „ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים", און זאגט ניט „מכפר עם התשובה"¹³ וכיו"ב (ע"ד ווי ער זאגט ביי שיער המשתלח „והוא שעשה תשובה").

ויש לומר אז דערמיט איז דער רמב"ם מדגיש דעם גדר הכפרה פון יוהכ"פ און מיט וואס די כפרת יוהכ"פ איז אנדערש פון כפרת התשובה, וואס רעדט זיך אין דער הלכה:

די כפרה פון תשובה (שפרק זה)¹⁴ איז ביחס החפצא, אויף די עבירות — „תשובה מכפרת על כל העבירות"; און דאס וואס „עצמו של יוהכ"פ מכפר" איז דאס (ניט אויף די עבירות, נאר) — „לשבים" — אויף דעם גברא.

מכפר אלא תשובה, משא"כ יוהכ"פ אינו בגדר מכפר, ורק שהתשובה מכפרת ביום הכפורים בלבד (וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז) — כי זהו היפך פשוט לשון הרמב"ם „ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים" (וכן בריש הלכה ד' אע"פ שהתשובה מכפרת על הכל ועצמו של יום הכפורים מכפר), שמשמעו דעצמו של יום הכפורים גופא הוא המכפר.

ו"ל דשאני יסורין שצריכים ביחד עם התשובה לכפר על כריתות ומיתות ב"ד, ועד"ו מיתה על עון חילול השם (שברמב"ם שם ה"ד) — שהם אינם בגדר מכפרים (כמו התשובה) כ"א „גומרין לו הכפרה", אינו מתכפר לו כפרה גמורה (לשון הרמב"ם שם), ועד"ו מ"ש המאירי (הנ"ל הערה 6), וראה אגה"ת פ"א.

13 ע"ד הברייתא דיומא (פז, א). ארבעה חלוקי כפרה (שא' מהם יוהכ"פ, כהמשך הברייתא) . . ותשובה עם כל א". ולהעיר שבהלכה ד לא העתיק הרמב"ם לשון זה דהברייתא. וראה לקמן הערה 37.
14 כי יש באופני ודרכי התשובה שברמב"ם דרגות ע"ג דרגות. וראה לדוגמא פ"א ה"א „ולעולם אינו חוזר לדבר זה . . וישבו מלעשות כזה לעולם". פ"ב ה"ב „ויעיד עליו כו'". שם ה"ד. פ"ז ה"ז (לקו"ש ח"כ ע' 92 ואילך). ועוד „ואכ"מ.

15 וכפשוטו הפי' בתוספתא סוף יומא (הובא בראשונים ועוד שבהערה הבאה): חומר . . ביום הכפורים שאין בשיעור שיום הכפורים מכפר בלא שיעור. וראה ירושלמי יומא פ"ח ה"ז.

16 ראה הדיעות בזה בתורה דעבד — שבועות יג, א. ח"י הרשב"א הריטב"א והר"ן שבועות שם. ובדעת הרמב"ם ראה בהנסמן בהערה 9. ולהעיר גם מדיק לשון הרמב"ם הל' שגגות פ"ג ה"י — הובא לקמן בפנים סעיף ד (וראה לקמן בפנים סעיף ז).

(*) ולכמה מהם (ר"ח, ר"י מיגש, רמב"ן ועוד) הובאה הברייתא בגמ' כאן (יג, ב). וראה רש"י: דחניא חומר . . לא גרסינן לה.

רמב"ם ניט א גדר של תשובה מפורטת אויף די חטאים, נאר א תנועה כללית פון תשובה, וועלכע זאגט זיך אויס אין דעם וואס ער איז ניט „מבעט" און איז „מאמין בכפרתו".

און אין דעם באשטייט דער חילוק צווישן דער כפרה פון שער המשתלח און די כפרה פון יום הכפורים, וואס „עצמו של יוהכ"פ מכפר":

ביי שער המשתלח, וויבאלד ער פועלט די כפרה „על כל עבירות שבתו" רה" [וכלשון הפסוק]²³ „ונשא השעיר עליו את כל עונותם גו'" — ווי ער זאגט אין פריערדיקן פסוק דעם לשון הידוי „והתודה עליו את כל עונות בני" ואת כל פשעיהם לכל חטאתם ונתן אותם על ראש השעיר", ד.ה. דער שער המ- שתלח איז מבטל און מעקט אפ די חטאים (ובלשון רז"ל²⁴: „מלכין עונותיהן של ישראל"²⁵) — פאדערט זיך, אז צו- זאמען מיטן שער זאל זיין ענין התשו- בה („והוא שעשה תשובה")²⁶, ווייל דוקא

המשתלח, אין א גרעסערן און שטאר- קערן אופן, היות אז דער שער איז מכפר ומבטל די חטאים גופא; נאר „בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה", איז געבליבן פון כפרת יוהכ"פ דער „עצמו של יוהכ"פ מכפר".

ד. עפ"י יש לומר, אז דאס וואס דער רמב"ם זאגט „ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים" (בלשון סתמי) — און ניט „מכפר עם התשובה" (וכיו"ב) — איז ווייל דא איז ניט כוונתו אז דער מענטש טוט תשובה אויף א חטא מסויים, אויף דער „חפצא" (וואס תשובה האט בא- שטימטע גדרים ותנאים, ווי דער רמב"ם זאגט אין דעם פרק שלאח"ז¹⁷), נאר דאס וואס דער מענטש, דער גברא, איז א „שב", ער קערט זיך בכללותו לה¹⁸.

[וע"ד ווי דער רמב"ם פסקנט אין הלכות שגגות¹⁹: „אין יוהכ"פ ולא החטאת ולא האשם מכפרין אלא על השבים המאמינים בכפרתן אבל המבעט בהן אינן מכפרין"²⁰ בו". וואס דערפון וואס דער רמב"ם זאגט „השבים המאמי- נים בכפרתו" (ניט „המאמינים")²¹ איז יש לדייק, אז מיט „שבים"²² מיינט דער

דעשה תשובה כ"א „שבין דאמר יכפר עלי חטאתי שאין שבין דאמר לא תכפר עלי כו" [אלא שבנוגע לחטאת ואשם אין כן דעת הרמב"ם כי כתב מפורש (הל' תשובה פ"א ה"א) בעלי חטאות כו' אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו וידוי דברים].
(23) פרשתנו טו, כב.

(24) יומא לט, ב. וראה שבת פו, א — במשנה. יל"ש פרשתנו רמז תקעו. ועוד.

(25) ראה דרושים נחמדים למהר"ם שייף שנדפסו לאחר מ"ס חולין (בש"ס ווילנא) ד"ה שיר השירים כחוט השני.

(26) וגם בכפרה דחטאת ואשם שני תנאים: (א) „אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתודו" (רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"א, ב) אינם מכפרים „אלא על השבים המאמינים בכפרתן אבל המבעט כו" (רמב"ם הל' שגגות שם). וראה תוס' (שצוין לקמן הערה 40) שאפשר להיות „מבעט" גם אם עשה תשובה.

(17) פ"ב מהל' תשובה.

(18) משא"כ „שב מדיעתו" שבחולין ה, ריש ע"ב. וש"נ.

(19) פ"ג ה"י (והוא מכריתות ז, א — כנסמן בכס"מ שם). הובא (לענין יוהכ"פ) ברמ"א ושו"ע אדה"ז א"ח סו"ס תרו.

(20) כ"ה ברמב"ם. ואולי צ"ל „אינו מתכפר", או „על המבעט בהן אינן מכפרין".

(21) וכ"ה ברמ"א ושו"ע אדה"ז שם.

(22) להעיר מגבורת ארי שם ד"ה חטאת ואשם, דחטאת ואשם בלא תשובה נמי מכפרים ומביא ראי' מכריתות שם דלא מוקי לה שבין ואינן שבין כפשוטו

— וואס „על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוהכ"פ מכפר" — איז אבער „מודה רבי בכרת דיומא", אז בשעת בא אים איז ניט געווען קיין עינוי יוהכ"פ אדער ער טוט מלאכה, איז אויף דעם יוהכ"פ ניט מכפר — ווייל וויבאלד דער חטא רירט אן אין יוהכ"פ גופא, באופן אז יוהכ"פ (שלי- לתו) ווערט ביים חוטא א סיבה וגורם צום חטא, איז דאך מובן, אז דער גורם החטא קען ניט זיין דער מכפר — אין קטיגור נעשה סניגור.

ה. ועפ"ז קומט אויס, אז פלוגתת רבי ורבנן איז אין דעם כח ואופן הכפרה פון יום הכפורים:

לדעת רבי האט יוהכ"פ בכח צו מכפר זיין אויף דער חפצא פון די חטאים, וכדיוק לשון רבי³⁰ „על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר" — און דעריבער איז יוהכ"פ מכפר אויף אלע חטאים חוץ פון כרת דיומא (ועד"ז „האומר אחטא ויום הכפורים מכפר"³¹), היות³² אז אין די פאלן איז יוהכ"פ גופא פארבונדן, אלס סיבה וגורם, מיט דער חפצא פון די חטאים גופא — און וויבאלד אז ביחס די חטאים איז יוהכ"פ א קטיגור, איז „אין קטיגור נעשה סניגור".

אבער לדעת רבנן איז יוהכ"פ ניט קיין מכפר אויף די עבירות עצמן, נאר אויף

צוזאמען מיט תשובה אויף די חטאים איז דער שעיר בכח צו מכפר זיין „על כל עבירות", אויך חמורות.

משא"כ יום הכפורים וואס ענינו איז לכפר על האדם, דער אויבערשטער איז מוחל ומכפר דעם מענטש (אויף די חטאים וועלכע ער איז באגאנגען), ובלשון הכתוב²⁶ „כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", די כפרה איז „עליכם" וואס דער אויבערשטער איז מטהר דעם אדם גופא — (וכאילו נאמר, אז „עצמו של יום" טוט אויף, אז דער אויבערשטער הויבט ארויס דעם מענטש פון די חטאים, און ניט פארקערט) — איז דא ניט נוגע אז ביים אידן זאל די פעולת התשובה זיין מכוון אויף די חטאים באופן ישר ובמפורט, נאר ער זאל זיין א „שב" בכללותו²⁶ — „לפני ה'", וואס דוקא דעמאלט איז „תטהרו", האט ער די כפרה וטהרה פון יוהכ"פ.

בשעת אבער ביים מענטשן איז ניטא אפילו קיין תנועה פון „שב" — א קער צו טאן זיך צום אויבערשטן [ועאכו"כ אויב ער איז מנגד צו דער כפרה, ער איז „מבעט" און ניט „מאמין בכפרתו", כנ"ל בהל' שגגות] — דעמאלט איז אויף אים ניט חל כפרת יוהכ"פ.

און דאס איז כעין ועד"ז „אין קטיגור נעשה סניגור"²⁷.

און ווי דער ראגאטשאווער²⁸ איז מבאר מאמר רבא²⁹, אז אפילו לדעת רבי

(30) שבועות שם. יומא פה, ב.

(31) יומא פז, א. וראה צפע"נ שם, שלכן לא תי שבועות היא משכחת לרבי כרת ביוה"כ שהוא באחטא ויוהכ"פ מכפר — כי לשניהם טעם אחד.

(32) וייל שזוהו גם הטעם בהל' ענינים שרבי אומר (במקומות שבהערה 30) שאין יוהכ"פ עצמו מכפר. וראה רש"י שם.

(26) פרשתנו טז, ל.

(27) ר"ה כו, א. ורש"י.

(28) צפע"נ על הרמב"ם הל' יבום פ"ד ה"כ בסופה.

(29) שבועות יג, סע"א.

אבער דאס וואָס „עצמו של יוהכ"פ מכפר לשבים" דוקא, איז נישט דערפאר וואָס בנוגע „אינם שבים" איז דא אַ חלישות אין כח המכפר פון יוהכ"פ, נאָר ווייל דער מענטש איז „מנגד" צו דער כפרה — וויבאלד ביי אים פעלט (נישט בלויז מעשה התשובה, נאָר) אפילו די תנועה כללית פון „שב" לה, איז דער-פאר איבערהויפט נישט שייך אַז די כפרה זאל ביי אים חל ויין. און מהאי טעמא איז אין דעם נישטא קיין נפק"מ צווישן קלות וחמורות: דא איז נישט נוגע די איכות החומר פון חפצא של החטאים, נאָר דער מצב הגברא, אַז ער זאל נישט שטיין אין א מצב הסותר ומנגד צו דער כפרה, כנ"ל.³⁷

ז. ע"פ כל הנ"ל יש להמתיק לשון הרמב"ם אין דער הלכה הנ"ל בהל' שגגות: „אין יוהכ"פ כו' מכפרין אלא על השבים המאמינים בכפרתן אבל המבעט . . ביום הכפורים אין יוהכ"פ מכפר עליה" — דלכאורה:

אין הל' שגגות רעדט דער רמב"ם וועגן חייב קרבנות, ד.ה. בזמן הבית —

(37) ע"פ כל הנ"ל בפנים י"ל דמ"ש הרמב"ם בה"ד (הברייתא דחילוקי כפרה — יומא פו, א.) „עבר על מצות לית כו' ועשה תשובה תשובה תולה ויוהכ"פ מכפר" — הו"ע נוסף בכפרת יוהכ"פ, מה שיוהכ"פ מכפר גם על העבירות [וכלשונו שם בתחילת ההלכה „יש עבירות שהן מתכפרין לשעתן ויש עבירות שאין מתכפרין כו'"]. וי"ל שאין מה שיוהכ"פ מכפר על הגברא כ"א שיוהכ"פ בצירוף מעשה התשובה על החטא איז מכפר על הלית. ובסגנון אחר: מצד תוקפו של יוהכ"פ התשובה נעלית יותר (ראה רמב"ם שם פ"ב ה"ז. ובארוכה בדרוש חסידות — ושו"נ), במילא נתכפר לו חטאו, שעבר ערך יוהכ"פ. (ושו"נ), במילא נתכפר לו חטאו, שעבר על מצות לית. ועצ"ע.

דעם גברא, וכדיוק לשון הברייתא³³ (וואָס די גמרא זאָגט³⁴ אַז דאָס איז אליבא דרבי יהודה (רבנן)) „יכול יהא יוהכ"פ מכפר על שבים ועל שאינן שבים כו'" — און נישט (ווי בלשון רבי) „בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה כו'" —

און דערפאר, כדי יוהכ"פ זאל מכפר זיין אויף דעם גברא, דארף ביי אים זיין דער תנאי כללי פון „שב" כנ"ל, כדי דער גברא זאל נישט זיין אין סתירה וניגוד צו כפרת יוהכ"פ (ווייל אויב ער וויל נישט כפרת יוהכ"פ — גיט ער נישט קיין ארט אויף דער חלות הכפרה פון יוהכ"פ).

ו. עפ"ז איז אויך מובן דער חילוק צווישן דער כפרה פון דעם שער המשתלח מיט דעם וואָס „עצמו של יוהכ"פ מכפר" — לגבי קלות:

וויבאלד אַז שער המשתלח איז מכפר ומבטל די „עבירות" עצמן, איז כמובן, פאראן אין דעם אַ חילוק צווישן די סוגי עבירה: ביי עבירות חמורות, מצד דעם חומר החטא, איז דער שער המשתלח נישט בכח צו מכפר זיין לבדו³⁵, נאָר עס מוז אויך זיין פעולת התשובה, משא"כ ביי עבירות קלות איז דער שער המשתלח יע בכח זיי צו מבטל זיין אויך אַז די פעולת התשובה.³⁶

(33) שבועות שם. ת"כ אמור כג, כח.

(34) לדעת ר"י ואב"י שם. ולכאורה כן נקטינו להלכה. שהרי זהו מקור מפורש לדעת ר"י (רבנן) דפליגי על רבי וכהובא בגי' הרמב"ם הל' תשובה שם.

(35) להעיר מגבורת ארי יומא שם (ושאר מקומות שבהערה 9) ששעיר בזמן הבית הוא במקום יסורין בזה"ז לחמורות.

(36) ועי' החילוק בין עשה — לא זו משם כו' — ולית כו' שבברייתא יומא ורמב"ם שבהערה הבאה.

דאס וואס איז יע שייך אז דער ענין פון „מבעט“ זאל מבטל זיין די כפרה פון שעיר המשתלח, איז נאָר אַלס מסובב פון יום הכפורים⁴¹: די פעולת הכפרה פון דעם שעיר איז דאָך ניט בגדר כפרה בפ"ע, ווי א חטאת ואשם, נאָר מצד דעם וואָס דאָס איז דער שעיר פון יום הכפורים, וואָס „ביום הזה יכפר עליכם“⁴², ובלשון הרשב"א⁴³ „עיקר כפרתו של שעיר המשתלח משום תוקפו של יוהכ"פ הוא“ — און דערפאַר, אויב ער איז מבעט ביום הכפורים, וואָס דאָס איז „תוקפו“ פון דעם שעיר, איז ער כמילא מנגד ומבטל די כפרה מצד דעם שעיר⁴⁴.

41) ובאר"י י"ל ש.מבעט אינו יכול לבטל כפרת השעיר כלל, כי רק כפרת היום בלבד, והנפק'מ של דין מבעט בזמן הבית הוא רק לענין כפרת יוהכ"פ על חייבי אשמות תלוין (וכנסים) ההלכה „וכן המבעט ביום הכפורים כ' לפיכך אם נתחייב באשם תלוי כו" — שכפרה זו היא (לא מצד השעיר, אלא) מצד היום, כדיוק לשון הרמב"ם בהלכה שלפניו (בנוגע לכפרה זו). שכל היום מכפר . . . אם לא כפר לו יום הכפורים. ע"ש.

42) ולהעיר מחויב פרשתנו עה"פ (טו, ל) ובקרבן אהרן שם.

43) שבועות שם ד"ה קשיא אשמעתין.

44) עפ"י נמצא דיש חילוק בסוג מבעט בכפרת יוהכ"פ כמו שהוא בזמן הבית ובזמן הזה: בזה"ז ד.עצמו של יום הכפורים מכפר בפ"ע הרי עצמו של יום אינו חל ופועל במילא על האדם, כ"א רק — כאשר ישנה אצלו השב"ל' בכללותו עכ"פ:

משא"כ בזמן הבית, שהמכפר הוא שעיר המשתלח, אלא שהוא מצד תוקפו של יוהכ"פ, והיינו שגוף ועצם הכפרה הוא לא מחמת עצמו של יום, כ"א מצד פעולת השעיר. ובהו י"ל שגם אם אין התנועה דשב"י — מכפר, ורק כאשר הוא מבעט

האט דער רמב"ם געדארפט לכאורה זאגן (ניט בלשון סתמי „יום הכפורים מכפר“, וואָס דער מכוון בפשטות איז „עצמו של יוהכ"פ“, נאָר) במפורש „אין שעיר המשתלח כו" — (אדער קרבנות דיוהכ"פ וכיו"ב) — וואָרום בזמן הבית איז דער עיקר כפרה על ידי שעיר המשתלח (און ניט „עצמו של יום“)³⁸.

וע"פ הנ"ל יש לומר: דער עיקר גדר הבעיטה איז שייך בשייכות צו יום הכפורים און ניט בנוגע שעיר המשתלח. וואָרום די כפרה שעי' שעיר המשתלח איז ניט תלוי אין דעם גברא פרטי; דער ווידיוי פון כה"ג אויף דעם שעיר נעמט אַרום „כל עונות בני ישראל“, און ניט ווי די חטאים זיינען פארבונדן מיט א פרטיות/דיקן יחיד — וכדיוק לשון הרמב"ם „שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל“³⁹; ולפ"ז וואָלט מצד דעם שעיר המשתלח כשלעצמו בכלל ניט שייך געווען דער גאנצער ענין פון „מבעט“ וואָס זאל מבטל זיין פעולת כפרת השעיר אויף די עבירות [ניט ווי ביי חטאת ואשם, וואָס היות זיי זיינען א קרבן — א כפרה אויף דעם איש פרטי, איז מובן, אז דורך „מבעט בכפרתו“⁴⁰ איז ער סותר ושולל די כפרה פון חטאת ואשם⁴¹].

38) ראה לעיל הערה 15: 16.

39) ולא על כל יחיד ויחיד בפ"ע. ולהעיר מתודה מכפרים וזבחים פה, ב בסופו.

40) רמב"ם ה' שגגות שם. וגם אם עשה תשובה על ההטא (כדברי הרמב"ם בהל' תשובה פ"א ה"א). וראה תודה דאי (שבועות יג, א) בסופה.

41) אף שמשמע ברמב"ם שהקרבן כשר (צפע"ג על הרמב"ם ה' שחיטה פ"ד הי"ד (קו, סע"א). וראה גם צפע"ג להל' כלאים פ"י הכ"ז (יו, סע"א ואילך). שר"ת צפע"ג דווינסק ח"ב סי"ח.

*) ומ"ש הרמב"ם גם שם שאינו מכפר „אלא על השבים המאמינים בכפרתו“ — כוונתו שהגדר דשב"י הוא (רק) מה שמאמינים בכפרתו, ולא ששב לה (משא"כ בהל' תשובה שחתם הרמב"ם „לשב"י, לפי שצ"ל תשובה בכלל, ששב לה, כ"ל בפנים).

מענטשן אין אזא מדרגה וואס לגבי איר
איז ניטא דער גאנצער ענין הפגמים⁴⁸.
די הסברה בזה⁴⁹:

יום הכפורים ווערט נתגלה ביי אידן
דער עצמית/דיקער פארבונד פון זיין
עצם הנשמה מיט דעם אויבערשטן. וואס
אט דער פארבונד האט נישט אויף זיך
קיינע מדידות והגבלות און איז העכער
פון צו קענען זיך אויסדריקן אין וועל-
כער עס איז תנועה, אפילו נישט אין דער
תנועה פון תשובה. און די התקשרות
קען נישט אויפגעטאן ווערן דורך פעולות
און עבודות — ווייל אלע פעולות פון
מענטשן ווי הויך זיי זאלן זיין, האבן זיי
דאך אלץ עפעס א מדידה והגבלה, נאר
דאס איז פאראן ביי יעדער אידן בטבע⁵⁰,
מצד זיין עצם הנשמה, וואס איז א „חלק
אלקה ממעל ממש“⁵¹, און אויך איצט
(בגוף) איז זי „חבוקה ודבוקה בך...
יחידה לייחדך“⁵².

וויבאלד אז די התקשרות איז העכער
פון אלע מדידות און ציורים, איז פונקט
ווי זי קען נישט געשאפן ווערן דורך
עבודה, אזוי קען מען זי אויך נישט
שוואכער מאכן אדער פוגם זיין אין איר
דורך העדר העבודה אדער דורך
עבירות. אין דער מדרגה פון התקשרות
דערגרייכן נישט קיינע פגמים און חטאים.
און דערפאר איז „עצמו של יום
הכפורים מכפר“, ווייל יום הכפורים

דוקא בשעת מ'איז „מאמין בכפרתו“
פון יום הכפורים, איז פאראן כפרת
השעיר און ער איז במילא מכפר על כל
העבירות.

ח. דער חילוק צווישן כפרת שעיר
המשתלח און כפרת „עצמו של יום“ ע"פ
פנימיות הענינים — יש לומר:

דורך יעדן חטא ווערט צוויי ענינים:
(א) דורך מעשה החטא (צוזאמען מיט
דער תאוה שבזה) ווערט באשאפן א
„קטיגור“⁴⁵, עס ווערט אויפגעטאן רע
בעולם (בלשון הקבלה והחסידות: ס'איז
מוסיף חיות אין קליפה). (ב) עס ווערט א
פגם בנפש.

איז כדי צו מבטל זיין דעם קטיגור
(דער נפש וגוף פון דער „קליפה“⁴⁶) —
דאס טוט אויף דער שעיר המשתלח⁴⁷,
וואס איז „מכפר על כל עבירות
שבתורה“ (ובעבירות חמורות פאדערט
זיך אויך תשובה מיט דעם — אויף
מבטל זיין דעם געשמאק וואס ער האט
געהאט ביים טאן די עבירה, וואס האט
מוליד געווען דעם נפש הקליפה⁴⁸),
ובדרך ממילא ווערט נתבטל אויך דער
פגם וואס דאס האט אויפגעטאן בנפשו.

דאס אבער וואס עצמו של יום מכפר
איז דאס ווייל עס שטעלט אוועק דעם

בכפרתו של יום, שחושב או שאומר שאין יוהכ"פ
מכפר (סניגור נעשה קטיגור). בזה דוקא הוא מבטל
תוקפו של יוהכ"פ בהשעיר. ועצ"ע.

(45) אבות פ"ד מ"א.

(46) ראה דרמ"צ מצות יודיו ותשובה.

(47) להעיר מתור"א ה, ד. מאמרי אדה"ז תק"ע (ע'
קעז ואילך). ד"ה כי ביום הזה יכפר — אה"ת
יוהכ"פ (ע' א'תקסו ואילך). סה"מ תרכ"ז (ע' ש
ואילך). ובכ"מ.

(48) ראה מאמרי אדה"ז פרשיות ת"א ע' קסו
ואילך. אה"ת בלק ע' אב ואילך. וראה ספר
הליקוטים ד"א"ח דהצ"צ שם.

(49) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1151 ואילך.

(50) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(51) תניא רפ"ב.

(52) נוסח הושענות.

ווערט נתגלה ביי יעדער אידן דער פארבונד פון זיין עצם הנשמה מיט דעם אויבערשטן, און בשעת עס ווערט נתגלה די מדריגה, פאלן ממילא אפ אלע פגמים.

אין יענע מדריגות וואו חטאים האבן דערלאנגט און פוגם געווען, דארף מען אויפטאן א כפרה, און דאס קומט דורך דעם שעיר המשתלח בצירוף עבודת התשובה;

אבער די כפרה פון יום הכפורים ווערט דורך דעם וואס עס איז מאיר אזא דרגא וואו ס'איז מלכתחילה ניטא קיין פגם, כנ"ל — „לפני ה' תטהרו“.

(משיחת ליל הושענא רבה תשמ"ו)

אחרי ג

אז עס ווערט אפגעלערנט פון דעם זעלבן פסוק, "והי בהם ולא שימות בהם". איז דערפון מובן, אז דאס וואס די גמרא ברענגט דעם לימוד במיוחד בנוגע צו שבת, איז דאס ניט דער זעלבער ענין (וואס שטייט בכמה מקומות) נאר א באַזונדער ענין, וועלכער איז שייך צו שבת דוקא — איז ניט מובן: (א) וואס איז דער דיוק וענין מיוחד פון "והי בהם" באַ שבת? (ב) ועיקר: דער פסוק "ושמרתם גו' וחי בהם" רעדט דאך וועגן מצוות בכלל און ניט וועגן שבת במיוחד?

עד"ז דארף מען פארשטיין אין רמב"ם, וואס אויך ער ברענגט דעם לימוד צוויי מאל: פריער אין הל' יסודי התורה¹⁰ זאגט ער: כיצד כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או ייהרגנו יעבור ואל ייהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם, ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו; און דערנאך אין הל' שבת¹¹ זאגט ער נאכאמאל: ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו

א. בשייכות מיטן ענין פון פקוח נפש שטייט אין גמרא: "מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת", און די גמרא ברענגט כו"כ לימודים, און פירט אויס אז דער לימוד אויף וועלכן ס'איז ניטא קיין פירכא איז — פון פסוק (שב' פרשתנו): "ושמרתם את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" — "והי בהם ולא שימות בהם".

איז לכאורה תמוה: עס איז א כלל בכל התורה כולה אז "אין' לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכת דמים". איז פארוואס דארף מען האבן א באזונדער לימוד פון "והי בהם" אז פקוח נפש איז דוחה שבת?

נאך מער: בנוגע דעם דין פון "יעבור ואל ייהרג" ברענגט זיך כו"כ מקומות:

(1) יומא פה, סע"א ואלך. וראה גם מכילתא תשא עה"פ (לא, יג) את שבתותי. תוספתא שבת פט"ו, יג ואלך — בכמה שנינוים.
(2) יומא שם, ב. במכילתא שם ליתא הלימוד מ"והי בהם", ובתוספתא מסיים (בסוף הפרק) לאחר כל הלימודים: הא לא נתנו מצות לישראל אלא לחיות בהם שנאמר אשר יעשה. וחי בהן וחי בהן ולא שימות בהן. וראה מנחת בכורים שם.

(3) ית, ה.

(4) לתוכן הקושיא שבפנים — ראה גם מפרשי הש"ס יומא שם (פה, א) — גבורות ארי, תוס' יוהכ"פ, שיח יצחק. ע"ש.

(5) יומא פה, א. כתובות יט, א. וראה הערה הבאה.

(6) סנהדרין עד, א: כל עבירות שבתורה אם אומרים לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל ייהרג.

(7) רש"י סנהדרין שם ד"ה יעבור (וראה גם רש"י שם ד"ה סברה וד"ה חזית). פרש"י יומא פה, רע"ב. שבת ל, רע"ב ד"ה מוטב. פסחים נג, ב ד"ה מה ראו.

(8) ומפורש הוא בסנהדרין שם, ועד"ז בתוכ' (פרשתנו עה"פ) במאמר ר"י שלמד מ"והי בהם ולא שימות בהם" (גם) לגבי ע"ז בצנעה (מנין שיעבור ואל ייהרג). וכן הובא הלימוד בע"ז כו, ב, נד, א.

(9) אבל בתוספתא שם ממשיך מיד לאחר הניל (הערה 2). "אין לך דבר עומד בפני פקוח נפש חוץ כו".

(10) רפ"ה.

(11) פ"ב ה"ג.